

Over de taal van Denekamp

De taal van Denekamp: 'echt' Twents

Hieronder is de streekaalkaart van Nederland uit de Bosatlas afgebeeld. Denekamp ligt in het licht oranje gebied, waar een variant van het Nedersaksisch wordt gesproken die Twents wordt genoemd. Meer naar het westen, in het roodgekleurde gebied, wordt Twents-Graafschaps gesproken, dat is het gebied waarin onder andere Rijssen, Vriezenveen en Markelo liggen.

Deze kaart werd door Jo Daan getekend voor de *Atlas van Nederland* getekend in 1968. Voor de grens tussen Twents en Twents-Graafschaps baseerde ze zich op het boek *Taal en volk van Twente* uit 1948, van H.L. Bezoen.

Naar: de streekaalkaart uit De Bosatlas van Nederland. Groningen 2007.

De grens tussen het Twents en Twents-Graafschaps werd in 1948 door Bezoen getrokken. Ten noordoosten van de grens zei men toen *keark* of *kearke* voor 'kerk' (in het 'echte' Twents), meer westelijk *kaarke* of *karke*. In Denekamp wordt volgens de informanten van het *Woordenboek van Overijssel* *kerk* gezegd, en *werk* of *weark* voor 'werk'. Daarentegen wordt zowel in West- als Oost-Twente, dus ook in Denekamp, niet *steark* of *steark*, maar *staark* of *stark* gezegd voor 'sterk'. In Denekamp is de klinker over het algemeen kort.

Denekamp ligt ook in het gebied waar *nich* voor 'niet' wordt gezegd. West-Twents is *neet*, en nog verder naar het westen, in Centraal-Salland, zegt men *niet*.

Echt Twents is ook het gebruik van *wel* voor Ned. *wie*:

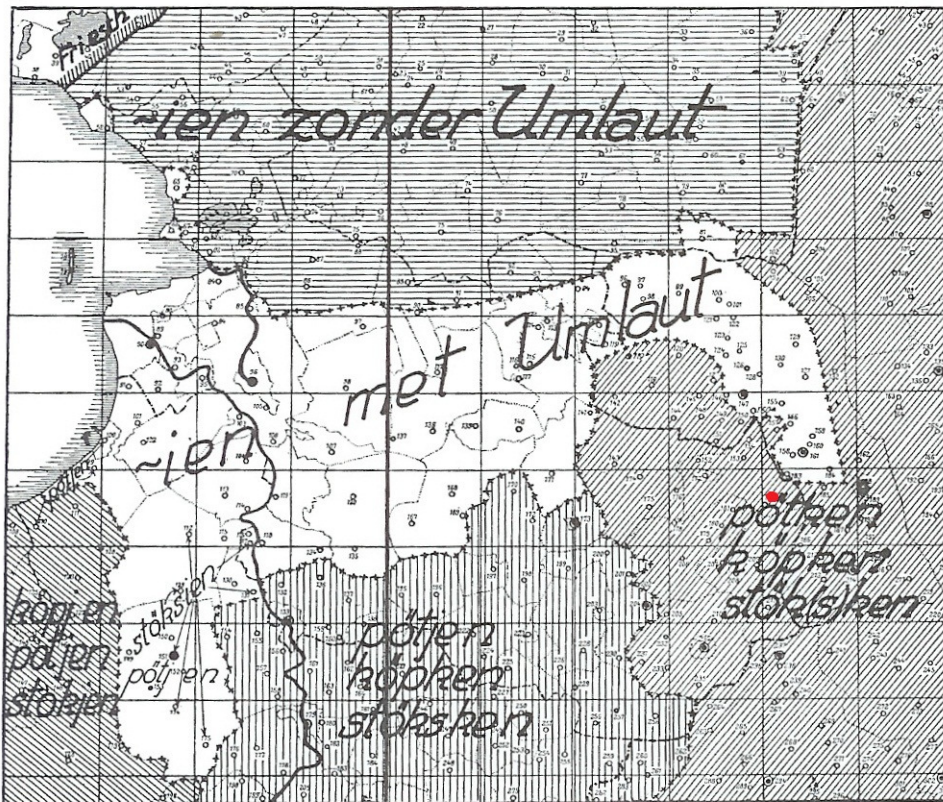
As die umdrais kuns zeen wel achter die steet 'als je je omdraait, kun je zien wie er achter je staat'.

Wel hef dat te doon maakt? Wie heeft dat veroorzaakt?

De verkleinwoorden worden in Denekamp gevormd met het achtervoegsel *-ke*, waarbij de stamklinker wordt 'umgelautet', dat wil zeggen dat de stamklinker wordt veranderd.

G.G. Kloeke tekende al in 1926 onderstaand kaartje van de verkleinwoorduitgangen.

Denekamp (rode stip) ligt in het schuin gearceerde gebied. Hier zegt men dus *pötke* = potje, *köpke* = kopje en *stök(s)ke* = stokje. Sinds Kloekes tijd is wel de *-n* van de verkleinwoorduitgang weggevallen.

"De verkleinwoorden". Uit: Kloeke, G.G., 'De taal van Overijssel.' In: Engelen van der Veen, G.A.J. van, G.J. ter Kuile en R. Schuiling (red.), Overijssel. Deventer, p. 825.

Echt Twents is ook de vorm *doe* of *dow* als aanspreekvorm 'jij', al komt deze ook voor buiten het 'echt' Twentse gebied, bijvoorbeeld in Vriezenveen en Rijssen (maar niet in Markelo en Diepenheim volgens een kaartje van Kloeke in 'De taal van Overijssel' (1931)).

In Denekamp kan men zowel *doe* als *ie* zeggen volgens het Woordenboek van Overijssel:

Wat vor weerk dös doe?, of: *Wat veur werk doo ie?* 'Wat voor werk doe je?'

De aanspreekvorm *doe* is onlosmakelijk verbonden met de persoonsvorm van het werkwoord op –s en klinkerwisseling in de stam van het werkwoord, zoals in bovenstaand zinnetje is te zien.

Vergelijk ook:

Doe hes 't glad mis 'je hebt het helemaal mis' (zonder klinkerwisseling, maar wel met -s in *hes*: klinkerwisseling komt bij een *e* niet voor).

De niet-onderwerpsvorm is *die*, zie bijv. het boven vermelde zinnetje: *As die umdrais...* 'als je je omdraait...'

Wordt niet de aanspreekvorm *doe* gebruikt, maar *ie*, dan is de uitgang van het werkwoord een –t, en vindt ook geen klinkerwisseling plaats:

Een restaurant is een café waar ie kunt etten 'een restaurant is een café waar je kunt eten'.

Uit de woordenschat van 't Dennenkaamps

Wat denkt u dat de volgende woorden en zinnetjes betekenen:
(de oplossing vindt u aan het eind, na *Verder lezen/studeren*)

1. *An de grond tommeln.*
2. *Kiek dee miegempen es met de eier sleppen.*
3. *Ze wil 't veaske met blomen up toafel zetten.*
4. *He is 'n betke anschötten.*
5. *Ik krieg die wa.*

Verder lezen/studeren

De woorden en zinnen die hier gegeven zijn, zijn afkomstig uit het Woordenboek van Overijssel, waarin behoorlijk wat Denekamper taalmateriaal te vinden is.

Over het dialect van het nabijgelegen Tilligte:

Bernardus Ribbert, *Phonologie des Dialektes von Tilligte in Twente*. Nijmegen 1933 Die Wortformvorstellungen. (zie de kennisbank op deze site).

Daarnaast (niet toegankelijk via de kennisbank): Baader, Th. en P.Th. Ribbert O.Carm., *Phonologie des Dialektes von Tilligte in Twente II* (1938), *Morphonologie, Phonetik und Phonemenlehre*, en: Baader, Th., *Phonologie des Dialektes von Tilligte in Twente III* (1939), *Historisch-dialektgeografische Einordnung*.

Meer informatie over verschillende varianten van het Twents:

H.L. Bezoen, *Taal en volk van Twente*. Assen 1948 (zie ook de kennisbank).

Oplossingen:

1. Op de grond vallen.
2. Zie die mieren eens met de eieren slepen.
3. Ze wil het vaasje met bloemen op tafel zetten.
4. Hij is een beetje aangeschoten.
5. Ik pak je wel.